

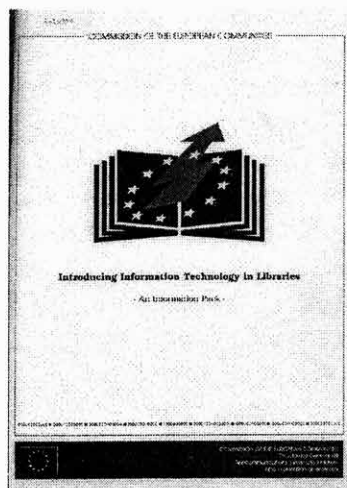
Információs csomag a könyvtár- gépesítésről az EU-tól, avagy eső után köpönyeg

Az Európai Bizottság által pénzelt egyik projekt részeként csinos kis dosszié állt össze azzal a céllal, hogy Közép- és Kelet-Európában tájékoztatást nyújtson az információtechnológia könyvtári alkalmazásáról, illetve segítséget adjon az információtechnológiai módszerek bevezetéséhez a könyvtárakba.

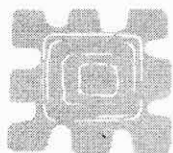
A két részből álló „csomag” második része néhány kulcsrakész könyvtári rendszer rövid leírását nyújtja, ám erről a részről jobb, ha mielőbb megfeledekezünk. Az Aleph, CDS/ISIS, Dynix, DataTrek, Inmagic, Tinlib, VTLS mezőny ugyanis távolról sem képviseli (még típusaiban sem) a teljes – és érdemlegesen számba vehető – élmezőnyt. Meglehetősen esetlegesnek is tűnik ez az összeállítás, nem érződik rajta semmiféle rendező elv, a válogatást irányító szándék. Érdekes az Inmagic nevű, nálunk igazán kevésbé ismert, amerikai információ-kereső szoftver szerepeltetése, amely ugyan alkalmas lehet kis könyvtárak katalógusának számítógépesítésére, azonban igen távol áll attól, amit manapság egy könyvtári rendszertől elvárunk. A VTLS-ről és a Tinlib-ről az érdeklődő valószínűleg már magyarul is talál bővebb, jobb ismertetést, mint az itt olvashatót, a DataTrek pedig ezzel a hat és fél oldallal kevésbé fogja felkelteni a magyar kis és közepes (főleg szak-)könyvtárak figyelmét. A CDS/ISIS-ről ismét csak bőven van hazai tapasztalat. Az Aleph és a Dynix pedig legfeljebb azért lehet hálás, hogy az ismertető megőrzi korábbi változatauk néhány vonását az érdeklődő utókorának, hiszen a leírások 1996 márciusa előtti állapotot tükröznek. Mindezt akkor is el kell mondani, ha a bevezető hangsúlyosan figyelmeztet: az anyagba való bekerülés vagy kimaradás semmiféle értékítéletet nem jelent; a piacon nagyon sok ilyen rendszer van; az adott leírások csak egy igen felületes áttekintést nyújtanak; a rendszerek adatai, jellemzői gyorsan változnak, az adott ismeretek hamar avulnak.

Ami sokkal kellemesebb olvasmány: például a csomag első, alig öt oldalas darabja, *Bevezetés a könyvtár-automatizálásba* címen. Röviden áttekinti a könyvtárgépesítés fejlődését, majd pontokba szedi a gépesítés előnyeit:

- jobb hozzáférés a könyvtár állományához a katalógus révén,
- jobb állománykezelés és gazdálkodás a kölcsönzés ellenőrzése révén,
- jobb tájékozódás az olvasói igényekről a könyvtár használatának folyamatos figyelése által,
- a könyvtárosok megszabadulása sok irodai jellegű rutinmunkától,
- új szolgáltatások bevezetésének lehetősége.

Introducing information technology in libraries : an information pack / [publ. by] Commission of the European Communities. - Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, [1996]. - 9 db ; 31 cm

S ha ennyi nem elég bármely könyvtárosnak, hogy komolyan elgondolkozzon a gépesítésről, olyan „külső erők” is ez irányba mozdíthatják, mint pl.

- egy új könyvtár felállítása (akár költözés miatt is),
- az eddigi, manuális eljárások elégtelenné válása,
- olyan új, vagy bővebb szolgáltatásokat kell nyújtani, amelyek már nem kezelhetők az eddigi módszerekkel,
- vagy csak egyszerűen: itt az alkalom, amikor pénzt lehet szerezni egy gépesítési projektre.

Bármi is legyen az ok, világos elképzelésünk legyen a célról, figyelmeztet a csomag, majd néhány igazán figyelemre méltó megjegyzést tesz a gépesítés költségeivel kapcsolatban, emlékeztetve, hogy a megvásárlás nyilvánvaló költségén kívül mennyi rejtett és járulékos költség merül fel, és hogy a gépesítési költségek megtervezése során nem szabad megfeledkezni a folyamatos költségekről.

Tegyük fel: megszületett a döntés. Éppen ezért a következő, immár vaskosabb darab kézen fogva megtervezeti olvasójával a rendszer értékelésének, kiválasztásának és implementálásának folyamatát. Rámutat néhány olyan tényezőre, amit a könyvtárosnak nem szabad figyelmen kívül hagynia. Igen jó a kérdés, amit első fejezetcímként feltesz csomagunk e darabja: *Ki vezesse a projektet?* S rögtön utána következik a gépesítés humán aspektusainak szűkszavú felemlítése. Maga a gépesítési folyamat három, illetve négy részből – tervezés, kiválasztás és vásárlás, installálás, valamint napi működtetés – áll.

A tervezés az indoklással kezdődik, majd a kiválasztás megfogalmazása (a szükségletek elemzése) következik. Szintén a tervezés része a retrospektív konverzió módjának (módjainak) kiválasztása, és végül a rendszer-specifikáció (ami nagy könyvtárak esetében a tender-felhívás több száz oldalas melléklete lehet).

A kiválasztás során az értékelés szempontjai gazdaságiak, műszakiak, a rendszer hátterét, támogatását figyelembe vevők, és végül politikaiak (a könyv-

tár környezetére, az együttműködés lehetőségeire is tekintők) legyenek. Bár felveti a vett vagy fejlesztett rendszer (régebbi eredetű) kérdését, a csomag egyértelműen a polcra kapható rendszer megvásárlása mellett érvel, felsorolva annak előnyeit. S ha meg is említi, hogy a piacon esetleg nincs olyan rendszer, ami egyformán magas szinten tud megfelelni a kimunkált rendszer-specifikáció minden egyes igényének, hozzáteszi, hogy a jó rendszerek „testre szabhatók”, ámbar a túlzott „átigazítás” költsége igen magas lehet.

Ha körülnézünk a piacon, és a szájhagyomány, olvasmányaink, a hirdetések és reklámok, meg a kiállítások-vásárok bejárása alapján sejtjük, hogy mi a kínálat, már vannak – legyenek – szempontjaink, ami szerint válogatunk:

- kívánalmaink és a rendszer nyújtotta megoldások összevetése,
- a könyvtár típusa és mérete,
- a hardver-platform és az operációs rendszer,
- a későbbi támogatás,
- a költségek,
- a rendszer használói (főleg országon belül).

Ezután következik a kinézett rendszerek részletes értékelése, aminek célja a választás. Ennek során a rendszer működésmódját, funkcióit, teljesítményét, és nem utolsósorban magát a szállítót kell megismerni, értékelni. Végül – feltehetőleg – eredményeinket, a kiválasztott rendszer megvásárlásának indoklásával együtt írásba kell foglalnunk feletteseink, illetve a vásárlást finanszírozók számára. Ezt követi a szerződéskötés, majd a rendszer installálása, melynek végén az eddigi rendszer (akár manuális, akár egy régebbi gépi változat volt is az) leáll. Ez történhet egy határnapon: gyors megoldás, de rendkívül gondos és megbízható előkészítést igényel. A több fázisban végbe menő átállással funkcionként („modulonként”) veszi át a munkát az új rendszer. Végül a legdrágább, legidőigényesebb (és néha zavaros), de a legbiztonságosabb megoldás a párhuzamos futtatás: mindaddig működik a hagyó-

mányos rendszer, míg az újonnan installált összes, menet közben felmerült problémáját meg nem oldották. Maga az installálás szintén több fázisú eljárás, ami a hely előkészítésével (a gépek helyének, a munkahelyeknek a kialakításával, szükség szerinti kábelezéssel stb.), a gép(ek) és a szoftver installálásával kezdődik, a tesztelési időszakkal (ami nagy könyvtárak esetében a szerződésnek is fontos pontja), az adatbevitellel, az állomány és az olvasójegyek előkészítésével (pl. vonalkódos felcímkézés) folytatódik, és együtt jár a személyzet oktatásával, valamint a személyzet és az olvasók folyamatos tájékoztatásával. Az installált rendszert – főleg eleinte – napról-napra gondosan figyelni kell, az esetleges hibákat és megoldásuk módját, az installálás során hozott döntéseket, a legkisebb módosításokat is, írásban dokumentálni kell. Egy bizonyos idő eltelte után pedig, amikor már minden rutinszerűen működik, eljött a rendszer teljes értékelésének ideje, hogy kiderüljön, végül is milyen mértékben felel meg előzetes elvárásainknak, mennyire teljesíti kívánalmainkat. Persze, a nem kellően teljesítő részekről tájékoztatni kell a szállítót. A folyamat egyébként soha nem ér véget: mire elkészült az installálás, a könyvtárgépesítés már továbblépett, a megvásárolt rendszer is újabb megoldásokkal, részletekkel gazdagodik, a szállító új verziót bocsát ki, a technológiai fejlődés pedig további kiegészítéseket, vagy új szolgáltatások bevezetését indíthatja.

Az információs csomag következő egysége általában a könyvtári szoftverrel, pontosabban az információ-kereső szoftverekkel és a nálunk leginkább integrált könyvtári rendszer néven meghonosodott „Library Management System”-ekkel ismert meg, és megemlékezik a szoftverek néhány általános jellemzőjéről (mint pl. felhasználói felület, segítség, nyelv és karakterkezelés stb.). Külön figyelemre méltó e rész második fele, a 17 oldalt kitevő ellenőrző jegyzék („checklist”), ami arra szolgál, hogy kiindulási alapja lehessen az adott könyvtár

szükségleteihez, méretéhez, típusához és a vele szemben támasztott igényekhez igazodó, az egyes funkciók fontosságát, kötelező vagy ajánlott voltát is mérlegelő saját jegyzék elkészítésének.

Ezt követi (nem véletlenül, hiszen a csomag összeállítói tartalomjegyzéket is készítettek, ahol ez a sorrend) a bevezetés a számítógépes technológiába című 17 oldal. Valóban bevezető, tömören és rövid úton vezet be az e téren kezdő, tájékozatlan könyvtárost a hardver-szoftver alapoktól a CD-ROM-ok hálózati használatáig. Külön nyolc oldalt szenteltek az Internetnek, majd az igen praktikus glosszárium következik, angol betűrendben az *accession number* meghatározásától a Z39.50 öt soros magyarázatáig. 1996-os keletkezése ellenére ma sem haszontalan a további információforrásokat tartalmazó, a legfontosabb kiállításokat-vásárokat, szervezeteket, európai (kiadóval, postacímme) és amerikai (csak a lap címét közlő) szakfolyóiratokat felsoroló jegyzék. Ad persze könyv- és Internetcím-jegyzéket is, de ezekre – nyilván – inkább ráfér a frissítés.

Ha leszámítjuk a kiegészítendő forrásjegyzéket, a számítástechnikai bevezetőt, az Internet-ismertetőt és a glosszáriumot (bár annak több szócikke jól kiegészíthetné az 1984-es Vértesy-féle Könyvtárosok kislexikonát), marad összesen 48 oldalnyi szöveg (nem számítva bele az ellenőrző listát sem). Nos, ez az, ami az eső után köpönyeg alcímet eszembe juttatta. Amikor az első könyvtárgépesítési lehetőségek megnyíltak, amikor az első FEFA-pályázatok lehetett beadni, tíz-húsz fő volt szakmánkban, akiknek nem lett volna szükséges (vagy legalább is hasznos) ennek a 48 oldalnak az ismerete, elolvasása. Ma talán pár százan vagyunk, akik saját kárunkon, egymás kárán megtudtuk mindazt, amit örömmel olvastunk volna el – akkor. De mert ez a szöveg meglehetősen tömör, még így is akad benne talán e pár száz között is többünknek egy-egy megszívlelendő félmondat. Aki pedig még innen van a gépesítésen, és aki csak könyvtáros, nem informatikus, aki most tanul, vagy éppen valamilyen tanfo-

lyamon, továbbképzésen most ismerkedik a könyvtári számítógép-használattal, annak bizony legalább is ajánlott olvasmánnyá tennem ezt a bizonyos alig ötven oldalt. Lehet, hogy érdemes lenne lefordítani.

Mohor Jenő

Internet-ötletek közművelődési könyvtárak számára

1997 júniusában háromnapos Internet-továbbképzést tartott a Deutsches Bibliotheksinstitut (Német Könyvtári Intézet) a német közművelődési könyvtárosok számára. Magyarországon is több rendezvény és tanfolyam foglalkozott már az Internet könyvtári alkalmazásával, valamint azon feladatokkal, lehetőségekkel és problémákkal, amelyekkel a könyvtárak az információs társadalom küszöbén, illetve az információs társadalomban szemben találhatják magukat.

A kötet a gazdag tematika révén fontos információkkal, ötletekkel és válaszokkal szolgál elsősorban a kezdő, de haladó Internet-használó könyvtárak és könyvtárosok számára.

Először az elméleti kérdéseket tisztázzák, majd pontos definíciót adnak a könyvtárak és számítógépes hálózatok kapcsolatáról, az Internet által kínált lehetőségekről, a szolgáltatásfajtákról és az információkeresés közben adódó problémákról.

Klaus Lehmann (Wilhelm-Liebke-Bibliothek, Kreuzburg) előadásában azoknak a könyvtárosoknak gyűjtötte össze az Internetes szolgáltatásokhoz elengedhetetlen szoftver és hardver ismereteket, akik még csak most készülnek bekapcsolódni a világhálóba (vagy ahogy a szerző említi: a "világkönyvtárba", a "világszámítógépbe"). A szerző felkészültségét dicséri az is, hogy a szükséges infrastruktúra tételeinek felsorolásához az egyes technikai berendezések árát is hozzárendelte. (Igaz, hogy ezek az adatok az 1997. júniusi állapotot tükrözik és német márkában szerepelnek, de összehasonlító tájékoztatást nyújthatnak a hasonló feladatok előtt álló magyar könyvtárosok/olvasók számára is.) Ehhez a témához kapcsolódóan további információkat, ajánlásokat a könyv 2. számú függeléke tartalmaz. *Thomas Nosske*, a merseburgi főiskola könyvtárosának összeállítása a hálózati munkához szük-

Internet in Öffentlichen Bibliotheken

Referate und Materialien aus
einem Fortbildungsseminar des
Deutschen Bibliotheksinstituts

Berlin 1997
DEUTSCHES BIBLIOTHEKESINSTITUT

Internet in öffentlichen Bibliotheken :
Referate und Matreialien aus einem
Fortbildungsseminar des Deutschen
Bibliotheksinstituts / [Red. Marion
Sommerfeld]. - Berlin : DBI, 1997. -
147 p. ; 21 cm. - (dbi-Materialien ;
163.)

ISBN 3-87068-963-3

